

Ariadna Craciun

RIIKKA PULKKISEN RAJA JA NAISEUDEN OLEMUS

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Huhtikuu 2020

TIIVISTELMÄ

Ariadna Craciun: Riikka Pulkkisen *Raja* ja naiseuden olemus
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kirjallisuustieteen tutkinto-ohjelma
Huhtikuu 2020

Tämän tutkielman aiheena on Riikka Pulkkisen *Raja*-teos naiseuden näkökulmasta. Keskityn tutkielmassani erityisesti moderniin naiseuteen sekä naisen seksuaalisuuteen. *Raja*-teoksessa naisen seksuaalisuutta käsitellään kahden päähenkilön kautta, ja tutkielmassa keskityn enimmäkseen toisen päähenkilön kokemuksiin, mutta käsittelen naiseutta kuitenkin molempien päähenkilöiden kokemusten kautta.

Käsittelen tutkielmassani naiseutta sukupuolentutkimuksen sekä feministisen kirjallisuudentutkimuksen avulla ja pohdin, miten *Raja* teoksena sopii naiskirjallisuuteen. Tarkastelen erityisesti naisen seksuaalisuutta ja ruumiillisuutta sekä sovitan näitä rakkauden ja hierarkian teemoihin. Tutkin myös miten moderni nainen ja modernin naisen seksuaalisuus nähdään yhteiskunnassa ja minkälainen historia naiseudella on.

Tulen tutkimuksessani siihen tulokseen, että *Raja* teoksena ei varsinaisesti ota kantaa modernin naisen seksuaalisuuteen, se enemmänkin vain esittää nykyajan todellisuuden ja antaa lukijan tehdä omat päätelmänsä. Teoksena se kuitenkin ehdottomasti kuuluu naiskirjallisuuden piiriin sukupuolentutkimuksen näkökulmasta.

Avainsanat: Sukupuolentutkimus, naiseus, seksuaalisuus, rakkaus, hierarkia, feminismi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Feministinen kirjallisuudentutkimus ja naiskirjoitus	2
3	Sukupuolen kuvaus <i>Raja</i>-teoksessa	6
	3.1 Naiseuden kuvaus	6
	3.2 Seksuaalisuus ja ruumiillisuus	9
	3.3 Seksuaalisuus ja rakkaus	10
	3.4 Seksuaalisuus ja hierarkia	11
4	Johtopäätökset	13
	Lähteet	14

1 Johdanto

Naiskirjallisuus on kautta historian ollut marginaalikirjallisuutta. Feminismin ja feministisen tutkimuksen myötä naisten ääni ja naiskirjailijat ovat saaneet yhä enemmän tilaa kirjallisuuden kaanonissa. Feministinen tutkimus tukee naiskirjallisuutta ja antaa arvoa naisten kirjoittamalle kirjallisuudelle. Tässä tutkielmassa tutkin miten Riikka Pulkkinen *Raja* (2013) sopii naisten kirjoittamaan kirjallisuuteen ja miten se edistää sitä. *Raja*-teoksessa käsitellään naisena olemista nyky-yhteiskunnassa eli sitä, miten naiset kokevat oman naiseutensa, ruumiillisuutensa sekä seksuaalisuutensa. Päähenkilöitä on kaksi, toinen on vanhempi kirjallisuuden professori, Anja ja toinen nuori lukiolainen, Mari. Heidän ikäeronsa ja erilaiset elämäntilanteensa vaikuttavat olennaisesti siihen, miten he kokevat naiseutensa ja sen, mikä heille on ”sallittua”. Oleellisena osana kohdetekstiä ovat myös päähenkilöiden omat ajatukset naiseudesta ja seksuaalisuudesta sekä heidän itsereflektionsa sekä se, miten heidän itsereflektionsa vaikuttaa teoksen kulkuun ja sen muodostamaan käsitykseen naiseudesta, erityisesti etenkin modernista naiseudesta ja naisesta. Painotan tutkimuksessani erityisesti Marin seksuaalisuuden käsittelyä sekä tuen sitä Anjan seksuaalisuuden käsittelyllä. Tutkin teosta myös naiskirjallisuuden näkökulmasta eli miten teos sopii naiskirjallisuuden piiriin; vastustaako teos miehistä diskurssia vai sovitteleeko se itsensä sen pariin sekä onko teos emansipatorinen vai enemmänkin patriarkaattia tukeva? Romaanin edetessä ja sen henkilöhahmojen kehittyessä muuttuu myös heidän kielensä sekä heidän kokemuksensa naiseudesta ja seksuaalisuudesta. Lisäksi sanalla ”raja” on montakin merkitystä teoksessa: siinä ylitetään sekä seksuaalinen, moraalinen että elämän ja kuoleman raja, ja keskenään taistelevat niin nautinto ja väkivalta kuin halu ja rakkaus.

Tutkimusmenetelminä käytän feminististä kirjallisuudentutkimusta sekä *naiskirjoitusta*. Näiden edelläkävijöitä ovat erityisesti Hélène Cixous sekä Luce Irigaray, joiden ajatuksia ja menetelmiä tulen soveltamaan. Heidän korkealentoinen kielensä, ja erityisesti Irigarayn käyttämä psykoanalyysin soveltaminen, antavat erityisen näkökulman tutkimukseeni. Pam Morris puhuu teoksessaan *Kirjallisuus ja feminismi. Johdatus feministiseen kirjallisuudentutkimukseen* (1997/1993) paljon naiskirjoituksesta ja kiteyttää sen mm. seuraavalla tavalla: naiskirjoitus ylistää naisten seksuaalisuutta, keskittyy naisen ruumiin nautintoon ja kauneuteen ja on sekä häpeämätöntä että anteeksipyytelemätöntä (Morris 1997, 81). Käytän apunani myös suomalaista

feministisen tutkimuksen kirjallisuutta sekä modernia feminististä tutkimuskirjallisuutta, erityisesti Judith Butlerin teosta *Hankala sukupuoli. Feminismi ja identiteetin kumous* (2006/199).

Ensimmäisessä luvussa sovellan feminististä kirjallisuudentutkimusta sekä naiskirjoitusta kohdetekstiini. Tutkin naisten kirjoittamien tekstien vaikutuksia yhteiskuntaan ja sitä, miten kohdetekstiini vaikuttaa osaltaan moderniin naiskirjallisuuteen. Esittelen myös kohdetekstiäni yleisemmin ja pääpiirteittäin. Toisessa luvussa tutkin kohdetekstiini naishahmoja, miten ne on kuvailtu ja mitä feministinen kirjallisuudentutkimus sanoisi hahmoista sekä kirjailijan valitsemasta tavasta esittää ne. Kuinka teoksessa kuvatut päähenkilöt sopivat patriarkaaliseen moderniin yhteiskuntaan sekä moderniin naiskirjallisuuteen ja miltä hahmojen kehitys teoksessa nimenomaan naisina vaikuttaa feministisen kirjallisuudentutkimuksen kannalta? Tutkin myös kohdetekstiini naisten seksuaalisuuden kuvauksia ja pohdin, miten feministinen kirjallisuudentutkimus kuvailee naisen aseman suhteessa omaan ruumiiseen sekä seksuaalisuuteen. Kolmannessa luvussa paneudun myös yksityiskohtaisemmin kohdetekstiini.

2 Feministinen kirjallisuudentutkimus ja naiskirjoitus

Feministinen kirjallisuudentutkimus ja naiskirjoitus kuuluu etenkin ranskalaisen kirjallisuudentutkimuksen traditioon ja molempia on viety eteenpäin erityisesti ranskalaisten naistutkijoiden sekä -kirjailijoiden toimesta. Luce Irigaray (1996/1984, 7) hylkää kokonaan sanan ”naisellisuus” eli *la féminité*, koska se kuuluu jäljittelyn talouteen, jossa nainen esitetään miehen halusta lähtien. *Rajassa* pääosassa on naisen halu, joka myös esitetään naisen äänen kautta ja joka kehittyy jatkuvasti eteenpäin. Vaikka halu näyttäytyy aina kahden ihmisen välisenä tekona, *Raja* keskittyy enemmän naisen näkökulmaan kantaen kuitenkin myös miehistä näkökulmaa mukanaan. Judith Butler (2006, 22, 49–50) toteaa, että sukupuoli ilmenee naisten ja miesten välisen epätasa-arvon seksualisoitumisen jähmettyneenä muotona ja että on olemassa ”naisen” kategoria. Tämä tarkoittaa sitä, että yleisesti ottaen miehinen ja maskuliininen on hallitseva ja kontrolloiva osapuoli, joka käyttää valtaansa saadakseen sen mitä haluaa.

livi Anna Masso (2005, 138) esittää, että sukupuoli estää yksilöllisyyden toteutumista; miehet ovat yksilöitä, naiset edustavat vain ”naisetta”. Nainen on luokiteltu omaksi kategoriakseen, joka määrittyy miehen kautta. *Rajassa* tämä näkyy erityisesti siinä, kun lukiolaistytö Mari ihastuu naimisissa olevaan miesopettajaansa. Asetelma on klassisesti kielletty, uhkaava ja asettaa naisen miehen hallittavaksi. Catharina Nordlund (1997, 197) esittää Simone de Beauvoirin ajatuksia kehittäen, kuinka nainen on Toinen, syrjään asetettu yksilö, mikä erityisesti seksuaalisissa, romanttisissa suhteissa näkyy kaikkein selvimmin. Nainen on merkitty, hänen vapauttaan rajoitetaan ja seksuaalisuus pyritään tukahduttamaan (Butler 2006, 59–62, 84). Seksuaalisuuden tukahduttaminen tulee *Rajassa* parhaiten esiin Anjan tapauksessa. Anjan jäädessä omaishoitajaksi Alzheimeria sairastavalle miehelleen, hän huomaa, että rakkaus ja seksuaalisuus eivät kuljekaakaan käsi kädessä. Anja alkaa himoita nuorempaa miestä, samalla yrittäen tukahduttaa epämoraaliset tunteensa. Halun kohteen kieltäminen on osa feminististä kirjallisuudentutkimusta erityisesti psykoanalyysissa ja Freudin esittämänä (Butler 2006, 124), jolloin puhutaan myös identiteettikriisistä ja oman itsensä etsimisestä. Foucaultin mukaan tukahdutettu halu on alistavan lain tuotetta (Butler 2006, 132) ja Anjan tapauksessa voisi kysyä, ovatko hänen seksuaaliset tunteuksensa vain sitä, että hän toteuttaa itseään ja seksuaalisuuttaan vai onko hän vain moraalisesti turmeltunut ja itsekäs. *Raja* ei anna kysymykseen vastausta vaan pikemminkin

leikittelee erilaisilla tuntemuksilla ja antaa lukijan tehdä omat päätöksensä Anjan syöksyessä hurmiosta epätoivoon.

Käsitys sukupuolesta on feministisessä kirjallisuudentutkimuksessa aina ollut varsin moninainen. Johanna Oksala (1997, 169) puhuu siitä, kuinka ruumis, sukupuoli ja seksuaalisuus ovat kulttuurisesti muodostuneita. Ruumis on sidoksissa valtaan ja valta toimii nimenomaan ruumiiden kautta. Ei ole olemassa ”luonnollista” ruumista tai sukupuolta. Butler (2006, 55–58) jakaa sukupuolen biologiseen sekä sosiaaliseen ja esittää kysymyksen siitä, rajoittaako vai heijastaako sosiaalinen sukupuoli biologista ja ovatko biologisesta sukupuolesta esitetyt tosiasiat vain näennäisiä. Butlerin mukaan myös kehot nähdään passiivisina kulttuurisen lain vastaanottajina, mikä herättää kysymyksen siitä, tuleeko keho olemassa olevaksi sosiaalisen sukupuolen merkeissä. Alev Dudek (2019, 4–5) esittää, että tiede ylläpitää käsitystä miesten ja naisten perustavanlaatuisista eroista. Seksismien tarkoitus on kontrolloida yhteiskuntaa sellaisenaan, jolloin jokaiselle on annettu/jaettu sukupuolirooli. ”Seksistinen narratiivi opettaa meille minkä arvoinen stereotyyppinen mies tai nainen tai sellainen ihminen, joka ei sovi kumpaankaan kategoriaan on”. *Rajassa* Marin opettaja näkee Marin lumoavana, seksuaalisena objektina, jolloin Marin arvo rakentuu pelkästään hänen naiseutensa ja seksuaalisuutensa varaan sekä näiden kautta. Dudek (2019, 2) esittää, että kukaan poika ei ole syntynyt olemaan epäkunnioittava naisia kohtaan tai kohtelemaan naisia huonosti tai tekemään naisista objekteja; seksistinen käyttäytyminen on opetettu ja opittu.

Butler (2006, 48–49, 64–69, 60, 79) tukee tätä näkemystä sanoen, että poliittinen järjestelmä on se, joka määrittää sukupuolta ja subjektia ja että subjektit ovat vallan alaisia. Maskulinistinen talous, valta ja sorto määrittävät sukupuolia ja yhteiskunnalliset käytännöt säätelevät sukupuolen muodostusta. Tähän kuuluvat mm. vallitsevat normit, ihanteet ja kulttuuri. Butler näkee myös sukupuolen ominaisuutena sekä ”tekona”. Masso (2005, 139) puhuu ”naiskauneudesta” esittäen, että ”naiskauneus” peittää alleen todelliset kyvyt ja henkilökohtaiset ominaisuudet, jolloin yksilöllisyys hämärtyy ja tapahtuu toiseuden fetisointi. Myös Toril Moi (1990/1985, 149, 150–153) puhuu sukupuolien jaosta ja jatkaa mm. Irigarayn ajatuksia nähden naisen miehen toisena, käänteis- tai peilikuvana, jolloin nainen on poissaolo, feminiininen torjuttu ja se on hyväksytty vain miehen kautta. Nainen joko otetaan haltuun tai torjutaan, nainen on representaation ulkopuolella, jolloin hän on vain väline, spekula (”spekularisaatio”), emätin. *Rajassa* pääosassa on nimenomaan

naisen seksuaalisuus, mutta se määritellään ennen kaikkea naisten itsensä kautta. Tämä kuitenkin tarkoittaa myös sitä, että olemme kaikki kulttuurisesti tuotettuja, jolloin myös omat kokemuksemme ja ajatuksemme ovat kulttuurisesti värittyneitä, huolimatta siitä, että koemme ajatuksissamme ja haluissamme olevamme vapaita. Anjan ja Marin ajatukset ja halut muuttuvat teoiksi, jolloin yhteiskunta ja kulttuuri antavat niille viitekehysten, jota vasten molemmat naiset peilaavat itseään. Butler (2006, 123, 130) esittelee Freudin ajatuksia melankoliasta, joka on olennainen ”minuudelle” ja ”luonteelle”. Melankoliasta seuraavat samastumiset ovat tapa säilyttää ratkaisemattomat kohdesuhteet. Anjan ja Marin tapauksessa melankolia värittää molempien seksuaalisuutta ja identiteettiä, heidän halujen kohteiden ollessa kiellettyjä ja heidän kamppaillessaan omien tuntemuksien sekä yhteiskunnan asettamien rajoitusten ja moraalisten koodien kanssa.

Feministiseen kirjallisuudentutkimukseen kuuluu olennaisesti myös naiskirjoitus. Nordlund (1997, 202) esittää Beauvoirin ajatuksen siitä, että kaikki naisen biologiset prosessit ovat kriisejä tai kirouksia, jotka vieraannuttavat naista itsestään, naisen ruumis on esteenä vapautumiselle ja vapaudelle (Nordlund 1997, 202). Naiskirjoitus pyrkii vapauttamaan naiset ja tuomaan naisten oman, puhtaan äänen kuuluviin. Pam Morris (1997, 76–80, 81–82) esittää naiskirjoituksen olevan omaelämäkerrallista kirjoitusta, joka puhuu naisista heidän omalla kielellään ja jossa näkyy naisen tuska ja unelmat sekä sorto, kärsimys ja protesti. Naiskirjoitus ylistää naisen seksuaalisuutta, naisen ruumiin nautintoa ja kauneutta ja on sekä häpeämätöntä että anteeksipyytelemätöntä. Se tuo myös tunteen yhteenkuuluvuudesta ja yhteisöllisyydestä. (Morris 1997, 76–80, 81–82.) Falloksen läsnäolo (fallosentrisyys) takaa näkemyksen yhtenäisestä maskuliinisesta identiteetistä, jolloin feminiininen on poissaoloa, puutetta, alistettu binaarinen toinen. Naiskirjoitus on siis naistradition luomista. (Morris 1997, 90, 143–144.) Morris (1997, 85–86, 98) jatkaa myös Gilbertin ja Gubarin ajatuksia siitä, kuinka naisten kirjoittaminen liitetään hulluuteen ja naiset nähdään kirjallisuudessa joko hirviöinä ja huorina tai vaihtoehtoisesti enkeleinä, jolloin he ovat alistetussa asemassa. Naiskirjoitus on kapinaa, luovaa mielikuvitusta, sekä petollista hiljaista pintaa, jonka alla on taiteellista raivoa, naiskirjoitus on uudenlaisten naiskohtaloiden mahdollisuuksia.

Rajan naisten seksuaalisoinen pyrkii juurikin esittämään naiset kokonaisina ihmisinä, jolloin he eivät ole huoria, mutta eivät enkeleitäkään. Naisille luodaan oma tila, jossa he eivät esiinny hyvinä tai pahoina vaan monimuotoisina kokonaisuuksina. Naisille annetaan tilaa olla ja tuntea. Hélène

Cixous (2013/210, 26–27, 29, 35) esittää naiskirjallisuuden huutona ja tekona. Se on nauru, joka syntyi raivosta, kärsimättömyydestä ja ahdistuksesta. ”Naisen on synnyttävä itsensä tekstiin”. Morris (1997, 106) jatkaa tätä ajatusta naisen ruumiillisuudella ja biologialla, johon kuuluu mm. fyysinen synnytys, kuukautiset ja seksuaalinen väkivalta. Tästä muodostuu naisen estetiikka; tyyli muoto ja teema, jolloin esille herää kysymys naisestetiikasta kärsimyksen estetiikkana. Cixous´n (2013, 41–43) mielestä naisten kirjoittamaan kirjallisuuteen liittyy aina torjunta, jota säätelee poliittinen maskuliininen talous. Kirjoittamalla nainen palaa sensuroituun ruumiiseen, jolloin ruumis edustaa puheen sensurointia. *Rajassa* tämä näkyy selvästi naisen seksuaalisuuden vahvassa esilletuonnissa, jossa nainen antautuu vieteilleen (yleensä tähän on esitetty olevan voimakkaan miehisyyden ja maskuliinisuuden tunnusmerkki). Näin *Raja* vastustaa naisen seksuaalisuuden tukahduttamista ja stereotyyppistä feminiinisuuden ja maskuliinisuuden kahtiajakoa. Cixous (2013, 39, 53) painottaa erityisesti seksuaalisuuden merkitystä naiskirjoituksessa, sen moninaisuutta, ruumiinalueiden syttymistä sekä viettiä. Hän viittaa naiseuden määrittelyyn sanomalla, että naiset ovat kuin ”huonosti käyttäytyvien ruumiidensa sisään teljetyt pikkutyöt”. Tämä lause kuvaakin täydellisesti sitä ilmapiiriä ja ajatusmaailmaa, jota feministinen kirjallisuudentutkimus ja naiskirjoitus pyrkii muuttamaan.

3 Sukupuolen kuvaus *Raja*-teoksessa

3.1 Naiseuden kuvaus

Rajassa naishahmot on kuvattu tarkasti, moniulotteisesti ja myöskin naiskirjailijan näkökulmasta, jolloin päähenkilöiden sieluun ja ajatuksiin päästään käsiksi nimenomaan sukupuolen ja naisen seksuaalisuuden kautta. Naiskirjailijan näkökulma vaikuttaa teoksen hahmojen kuvailuun ja niiden kehitykseen. Teoksen alussa päähenkilö Anja menee lääkärin vastaanotolle ja kohtaus vastaanottovirkailijan kanssa on hieno näytös siitä, mitä naiseudesta ajatellaan nyt ja mitä siitä on ajateltu kautta historian. Anja on vieraassa paikassa vastaanottovirkailijan armoilla eikä osaa vastata tämän esittämiin kysymyksiin. Vastaanottovirkailijan tuomitseva äänensävy ja moittivat sanat saavat Anjan tuntemaan itsensä vähempiarvoiseksi ja heikoksi. Hänestä tulee arka, hän kokee olevansa täysin väärässä ja hän tuntee häpeää ja pelkoa. Kuvaus ei ole kovin kaukana siitä, mitä moderni nainen voi patriarkalisessa yhteiskunnassa tuntea.

Luce Irigaray (1996, 7–8) puhuu siitä, kuinka nainen määritellään aina miehestä käsin, miehen puutteelliseksi versioksi, nainen ei koskaan ole diskurssin subjekti. *Rajassa* lukiolaistyttyö Mari heräilee seksuaalisuuteensa ja naiseuteensa, mikä tarkoittaa pois tyttöydestä. Hänen ystävänsä yllyttää Maria meikkaamaan ja laittamaan täytettä rintaliiveihin, jotta tämä saisi huomiota pojilta koulun bileissä. Myös Marin ihastus opettajaansa etenee kohti seksuaalisia tekoja ja Marin kuvailu alisteisena suhteessa opettajaansa saa uudet mittasuhteet. Mari kokee olevansa nainen vasta kun hän saa vastakaikua opettajalta, mikä tarkoittaa seksuaalisia tekoja sekä sanoja ”rakastan sinua” opettajalta puhelinseksin aikana.

Huoltoaseman vessassa Mari katsoo itseään peilistä. Miten ihmeellistä että on yhtäkkiä joku tällainen nainen jolle lausutaan R-sana. Nainen, koska Julianin kaltaiset miehet eivät rakasta pikkutyttöjä. Marin ääriviivat piirtyvät esiin peilistä aivan uudella tavalla. Kokonainen. Näitä silmiä Julian rakastaa. Näitä olkapäitä. Tätä luomea leukapielessä. Nenää.
Tuntuu todelliselta. (*Raja*, 271–272.)

Mari siis kokee olevansa kokonainen vain miehen rakkauden ansiosta. Hän on kasvanut naiseksi ja kokonaiseksi ihmiseksi miehen avulla. Hänellä on uudet ääriviivat ja hän on todellinen. Hélène Cixous (2013, 75) on kuvaillut tätä miehen odotusta seuraavalla tavalla: ”Prinsessat uinuvat ruusuvuoteillaan odottaen heidät herättäviä prinssejä. Vuoteillaan, lasiarkuissaan, lapsuuden metsissään – hengettömät.” Tämä kuvaa erinomaisesti sitä, kuinka Marin tavoin jo lapsuudesta

asti luetut satujen naispäähenkilöt odottavat miestä ja kokevat, että heidän elämänsä alkaa vasta siitä, kun mies saapuu ja pelastaa heidät. Tähän liittyvät myös vahvasti ensimmäiset seksuaaliset kokemukset, mikä vahvistaa naisen kokemaa tunnetta siitä, että hän on vihdoin elossa. Voimakkaat seksuaaliset kokemukset lisäävät tunnetta yhteenkuuluvuudesta vastapuolen kanssa ja myös tunnetta siitä, että tämä on erityinen ihminen, joka on herättänyt jotain täysin uutta itsessä. ”Nainen nukkuu koskemattomana, ikuisena, voimattomana. Mies ei epäile, etteikö tämä olisi aina odottanut häntä.” (Cixous 2013, 75.) Nainen saa kaikki voimansa miehestä ja naisen kokiessa eloon heräämisen tunteita, tämä vahvistaa myös miehessä sitä tunnetta, että hän on ikään kuin eräänlainen jumala naiselle. *Rajassa* miehet on laitettu varsin perinteiseen rooliin; he ovat naista haluavia, seksuaalisuutensa määrittämiä ja himokkaita. Tämän voisi ajatella vastaavan sitä, mitä myöskin teoksen naiskuvaukset ovat, mikä ei kuitenkaan täysin pidä paikkaansa. Vaikka naiset on *Rajassa* kuvattu seksuaalisiksi ja heidän seksuaalisuutensa on kantava voima teoksessa, he ovat silti alisteisia miesten seksuaalisuudelle. Naiset etsivät itseään seksuaalisuutensa kautta ja määrittävät itsensä miehen halun kautta, mitä teoksen miehet eivät tee. Miesten seksuaalisuus on kuvailtu enemmän suoraviivaiseksi ja yksinkertaiseksi, se on vain puhdasta himoa, ilman kysymyksiä olemassaolosta. Marin kokiessa olevansa nainen miehen, opettajansa, kautta, Marin opettaja kuitenkin kutsuu Maria koko teoksen ajan ”tytöksi”. Miehet ovat myös sivuosassa teoksessa, tästä esimerkkinä se, että Anjan miehen nimi mainitaan vasta viimeisellä sivulla. *Raja* siis yrittää ottaa omaa tilaansa miesten hallitsemassa kirjallisuudessa, mutta ei sivuuttamalla heitä kokonaan vaan määrittelemällä heidän roolinsa uudelleen ja antaen tilaa naisten äänelle.

Yksi tärkeä osa naisen kuvausta *Rajassa* ovat myös epätoivon ja pakkomielteen kuvaukset. Tämä tulee parhaiten esiin Marin ja hänen opettajansa välisessä suhteessa. Mari yrittää uskotella itselleen, että he ovat molemmat rakastuneita, mutta pikkuhiljaa hän alkaa vaipua epätoivoon huomattessaan opettajan välttelevän häntä, hänen soittojaan ja viestejään. Hän syyttää tästä itseään, kokee vaatineensa liikaa ja alkaa pitää itseään vähempiarvoisena.

Mari ei ole nähnyt Juliana kolmeen päivään. Päivät ovat yksinäisiä mantereita, laajoja kuin autiomaata. Marin puhelin on mykkä kuin halko. Mari on kirjoittanut pitkän viestin Julianille. Hän on tallentanut sen puhelimen omat viestit -kansioon. Hän muokkaa sitä joka ilta. Ei uskalla kuitenkaan lähettää. Jos vaikka vaimo lukee viestit. Tai se pieni tyttö. Lapset pelaavat vanhempiansa puhelimilla. Tyttö saattaa lukea Julianin viestit vahingossa. Mari vaipuu epätoivoon: hän ei voi soittaa Julianille. Julianin on soitettava hänelle. (*Raja*, 232–233.)

Marin kokema naiseus on myös hänen mielessään alkanut muuttua tyttöydeksi ihastuksen kohteen huomion puutteesta. Ilman miestä, nainen on taas taantunut joksikin muuksi kuin kokonaiseksi naiseksi ja samalla hän on menettänyt osan itsestään. Irigaray (1996, 25) kirjoittaa: ”Nainen pyrkii aina jotakin kohti voimatta palata itseensä paikkana, jossa voidaan kehittää jotain myönteistä” (Irigaray 1996, 25). Nainen ei siis pysty enää palaamaan takaisin itseensä ja rakentamaan itsestään kokonaista ilman miehen vaikutusta. Irigarayn (1996, 154) mukaan nainen myös aina haluaa kuulla vastauksen kysymykseen ”rakastatko sinä minua?” (Irigaray 1996, 154). Näin ollen nainen laittaa kaikkensa mieheen ja tarvitsee tämän huomiota ja rakkautta elääkseen. Epätoivoon kuuluu myös voimakas häpeän tunne, häpeä omista tunteista ja teoista. Cixous (2013, 37) esittää tämän häpeän olevan voimakkaasti seksuaalisuuteen ja ruumiillisuuteen kuuluvaa (Cixous 2013, 37). Naisen antautuessa miehelle ja miehen ajaessa naisen epätoivon partaalle nainen näkee käytöksensä irrationaalisuuden (vrt. miehen rationaalisuus) ja kokee voimakasta alemmuudentunnetta, tyhjyyttä ja häpeää omasta seksuaalisuudestaan, jota nainen on voimakkaasti tuonut esille. Marin tapauksessa tämä tarkoittaa myös ajatuksia kuolemasta ja itsetuhoisuutta. Hän yrittää paeta tunteitaan ja tekojaan sekä paeta miestä.

Kaikki on ohi. Nyt hän paljastuu. Koko koulu saa tietää. Jos hän menee kouluun, hänelle nauretaan: tässä on se tyttö joka paljasti itsensä maailmalle, typerä tyttö, säälittävä. Tyttö joka luuli olevansa tärkeä. Ja Julian; Julian ei puhu hänelle enää ikinä. Julian vihaa häntä.
(*Raja*, 324.)

Häpeän tunteiden lisäksi Mari kokee olevansa alastomana koko maailman edessä. Hänet on riisuttu ja jätetty yksin. Seksuaalisuuden ja ihastuksen tunteet tuottavat Marille loputonta häpeää ja hän kokee olevansa väärintekijä, säälittävä tyttö, joka ei ole yhtään mitään. Mies on herättänyt hänet henkiin ja tehnyt hänestä elävän, jolloin tämä voi myös ottaa kaiken pois ja tehdä naisesta taas hengettömän, elottoman.

3.2 Seksuaalisuus ja ruumiillisuus

Seksuaalisuus ja ruumiillisuus ovat *Rajan* merkittävimpiä teemoja. Päähenkilöt Mari ja Anja käsittelevät naiseuttaan ja olemistaan nimenomaan seksuaalisuuden ja ruumiillisuuden kautta. He heräävät uuteen maailmaan ja todellisuuteen seksuaalisuutensa kautta. Johanna Oksala (1997, 170–171) sanoo seksuaalisuuden olevan kulttuuristen käyttäytymismallien rajaama konstruktio, joka on sidoksissa valtaan, luokkaan ja sukupuoleen ja jonka ymmärtämisen tapoja valta muokkaa. Hän puhuu myös ruumiista objektina, jota voidaan manipuloida ja tätä objektia voi myös valta muokata omiin tarkoituksiinsa. Judith Butler (2006, 180) näkee vallan joko alistajana tai vapauttajana. Catharina Nordlund (1997, 207) jatkaa Simone de Beauvoirin ajatuksia vallasta sanomalla, että naisen seksuaalinen halu on ristiriidassa hänen vapaudenhalunsa kanssa, nainen asettuu passiiviseksi objektiksi, jotta mies voi ottaa hänet. Valta siis liittyy monella tapaa seksuaalisuuteen ja myös *Rajassa* molemmat päähenkilöt kokevat olevansa jollain tapaa seksuaalisen vallan alla. Marin tapauksessa opettaja–oppilas -asetelma tuo automaattisesti hallinnan tason suhteeseen. Anja taas kokee, että hän ei pysty vastustamaan uutta miestä elämässään; hän kokee tämän seksuaalisen voiman olevan huumaavaa, jolloin hän antautuu täysin miehen vallan alle. *Rajassa* Marin opettaja selvästi tuntee vallanhimoa Maria kohtaan; ”Kaikki tapahtui juuri niin kuin Julian oli unelmoinut. Tyttö halusi myös, sanoja ei tarvittu, pelkkä yhteisymmärryksen katse” (*Raja*, 221.) Marin opettaja kuvittelee unelmointinsa tulleen todeksi, hän sai mitä halusi. Tämä asetelma on otollinen vallanhimon syntymiselle ja ylipäätään vallankäytölle. Marin ja opettajan keskustellessa suhteestaan Mari tunnustaa tunteensa, joihin ei saa vastakaikua ja kokee seksuaalisuutensa ainoana keinonaan pitää opettaja lähellä.

Mari ajattelee, että ehkä Julian haluaa olla hänen kanssaan niin kauan kuin hän vain antaa tämän tapahtua, että hänen on annettava tämän tapahtua kerta toisensa jälkeen niin, että Julian muistaa hänen ihonsa ja kaiken, ei halua päästää hänestä irti hetkeksikään. (*Raja*, 298.)

Nordlund (1997, 207–210) kokee ihmisen olevan seksuaalisessa aktissa samanaikaisesti sekä subjekti että objekti, jolloin liha ja tietoisuus yhdistyvät. Hänen mukaansa seksuaalinen halu vieraannuttaa naisen itsestään kaikista eniten, naisesta tulee passiivinen objekti sukupuoliaktissa. Hän yhdistää tähän myös Beauvoirin ajatuksen siitä, että nainen on tavallisesti miehen alla yhdynnässä, mikä symboloi patriarkalisessa yhteiskunnassa sitä, että nainen on alisteinen miehelle. Toril Moi (1990, 161) viittaa Luce Irigarayn ajatukseen läheisyydestä ja seksuaalisuudesta, mikä kuvastaa hyvin naisen asemaa patriarkalisessa yhteiskunnassa: ”Nainen nauttii läheisyydestä toiseen, joka on *niin läheistä, ettei hän voi* sitä omistaa aivan kuten hän ei voi

omistaa itseään”. Irigaray (1996, 14, 32) puhuu myös seksuaalisuuteen liittyvistä sanoista ja sanoo näiden olevan sekä runollisia että poliittisia. Näihin sanoihin kuuluu mm. eros, istukka, enkelit, limaisa, puoliavoin, huulet, väylä ja pari. Hänen mukaansa myös ruumis ja sielu sekä seksuaalisuus ja henki ovat kaikki aina olleet erillään ja erotettuina toisistaan.

3.3 Seksuaalisuus ja rakkaus

Seksuaalisuuteen ja ruumiillisuuteen liittyvät olennaisesti myös rakkauden tunteet. *Rajassa* Mari kokee olevansa rakastunut opettajaansa, vaikka heidän kanssakäymisensä on voimakkaasti seksuaalipainotteista. Anja taas kokee syvää rakkautta omaan aviomieheensä, mutta voimakasta himoa nuorempaan mieheen. Anjan tapauksessa rakkaus ja himo kohdistuvat eri ihmisiin, mutta Anja kokee himonsa väliaikaisesti paljon voimakkaampana, ylivoimaisena. Eva Maria Korsisaari (2006, 15–16) käsittelee väitöskirjassaan nimenomaan rakkauden ja seksuaalisuuden yhteyttä. Hän viittaa Irving Singerin ajatuksiin sanomalla, että rakkaus täydellistää rakastajan (*idealistinen rakkauskäsitys*) ja että rakkaus selittyy ihmisen biologialla ja seksuaalisuudella; yhdessä eläminen on sukupuolille paras tapa tyydyttää omia tai lajin tarpeita (*realistinen rakkauskäsitys*). Rakastajalla on myös palava halu saada omaksi jotain, joka puuttuu ja joka tekee onnelliseksi, rakkauden avulla saavutetaan kuolemattomuus, halutaan elää yhteydessä jumalallisen kauneuden kanssa (*eros-rakkaus*). Kaiken tämän valossa on itsestäänselvyys, että rakkauden ja seksuaalisuuden rajat ovat erittäin häilyvät, monesti niitä ei edes pysty erottamaan toisistaan kuten Marin tapauksessa tai jos ne pystyykin erottelemaan, niin ne silti hallitsevat voimakkaina vastapareina ihmisen käyttäytymistä kuten Anjan tapauksessa. Rakastaja kohdistaa tunteensa tiettyyn ihmiseen, kokee kaipausta yhteyteen rakkauden kohteensa kanssa, ihannoit tätä ja peilaa omia käsityksiään täydellisestä miehestä tai naisesta rakkauden kohteeseensa (*romanttinen rakkaus*) (Korsisaari 2006, 18–20).

Hélène Cixous (2013, 64) sanoo halun olevan paljas, nimeämätön ja kielloista vapaa (Cixous 2013, 64). Tällöin halun voi sekoittaa juuri se, mitä kukin ihminen haluaa, oli se sitten rakkautta, mustasukkaisuutta tai puhdasta himoa. Puhtaan halun varassa eläminen voi kuitenkin olla vaarallista ja jopa moraalitonta. Vieraan voiman hallitessa olemistamme emme välttämättä osaa enää ajatella selkeästi, lempeästi ja oikeudenmukaisesti. Ihminen on ikään kuin taian alla, hypnotisoitu tai kirottu. Vaikka halu voi tuntua vapauttavalta tai vapaalta, se saattaa olla vain

illuusio, sillä halu myös orjuuttaa ja voi tuntua pakottavalta, ikään kuin asiat tapahtuisivat tahdosta riippumatta. Irigaray (1996, 86) puhuu rakkaudesta ja seksuaalisuudesta seuraavasti: ”Rakkautta ja seksuaalisuutta ei pidä erottaa toisistaan. Erottelu muuttaa rakkauden pysyväksi tragediaksi, synkäksi armeliaisuudeksi tai ahnaaksi uhrautuvaisuudeksi.” *Rajassa* erityisesti Mari joutuu rakkauden ja seksuaalisuuden muodostaman myrskyn viemäksi, jolloin Irigarayn sanat pysyvistä tragediasta ja uhrautuvaisuudesta tulevat todellisiksi. Marista kertovat luvut ovat täynnä epätoivoa ja toivottomuutta. Mari ei hirveästi koe puhtaita, positiivisia tunteita, mutta ei silti osaa päästää irti, sillä rakkauden ja halun sekoitus on liian voimakas. Vain halussa hän kokee rakkauden ja tällöin jokainen intohimon kerta opettajansa kanssa on Marille puhdasta rakkautta.

Korsisaari (2006, 23, 43) puhuu romanttisesta rakkaudesta myös kulttuurisena ilmiönä. ”Nainen on usein ymmärretty passiiviseksi rakastetuksi, miehen toiveiden ja vaateiden objektiksi, mies taas aktiiviseksi rakastajaksi, toivovaksi ja vaativaksi subjektiksi.” (Korsisaari 2006, 23, 43.) Rakkaus ja seksi ovat siis myös kulttuurisesti opittuja asioita, joiden sääntöjä ja normeja opimme noudattamaan. Tämä näkökulma luo tietynlaiset rajat rakkaudelle ja seksuaalisuudelle, mm. siitä mikä on soveliaista ja normien mukaista. Kuitenkin kuten edellä on todettu, mikään rakkaudessa tai seksuaalisuudessa ei ole soveliaista ja joskus nämä ovat jopa moraalittomia, mikä muodostaa jälleen uuden haasteen sisäisen kamppailun ja kamppailun yhteiskunnan paineiden välille. *Rajassa* lopulta yhteiskunnan ja moraalien paine voittaa; Anja lopettaa suhteensa nuorempaan mieheen ja Marin ja opettajan suhde tulee julki, jolloin se on lopetettava.

3.4 Seksuaalisuus ja hierarkia

Seksuaalisuuteen ja ruumiillisuuteen kuuluu olennaisesti myös *hierarkian* käsite. Alev Dudek (2019, 3) huomauttaa, että seksuaalista alistamista ja naisten kohtelua eri tavalla näkyi jo Mesopotamiassa, jolloin miesvaltaiset uskonnot (kristinusko, juutalaisuus, islam) hallitsivat myös seksuaalisuutta ja seksiä. Luce Irigaray (1996, 166–167) puhuu miehen ja naisen eriarvoisesta asemasta ja puheesta, siitä että mies ei saisi ajatella naista pelkästään rakastelun välineenä toimivana mekaanisena nukkena, koska tällöin naisen ainoa affekti on viettely. Viettely on aina olemista *toiselle*, jolloin nainen karkotetaan *itselleen* olemisesta, nainen on olemassa vain *toiselle*, *toista* varten. *Rajassa* Marin opettajan ajatukset Marista kuvaavat hyvin sitä, miten nainen nähdään seksuaalisuuden valossa, omistamisen kohteena, objektina ja kohteena. Opettaja kokee

Marin hymyn olevan lupaus jostain, se saa hänet kiihottumaan ja on tällöin avoin kutsu. Tämä kutsuu Maria mielessään ”ahnaaksi pikku nartuksi” ja haluaisi sanoa sen myös ääneen. (*Raja*, 201, 222.) Nämä ajatukset kertovat siitä, kuinka mies riisuu naisen olemuksen puhtaaseen seksuaalisuuteen. Seksuaalisuudesta tulee ainoa naisen tekevä määritelmä, se sokaisee ja rajaa naisen tietynmuotoiseksi. Kaikki muu häiritsee tätä puhdasta seksuaalisuutta.

Julian ajatteli että tyttö saattaisi soittaa heti ja heittäytyä hankalaksi. Hän oli päättänyt ettei vastaisi tytön puheluihin jos tämä soittaisi. Tuntui että vuodenvaihteen voisi olla vain perheen kanssa ihan rauhassa, tehdä lasten kanssa pihalle lumilinnaa ja yrittää normalisoida tilannetta. (*Raja*, 286.)

Opettaja kutsuu tyttöä [sic] hankalaksi ja haluaa etäisyyttä tähän. Jos seksuaalisuus ylittää tietyn rajan, se muuttuu joksikin muuksi, joksikin hankalaksi, epämukavaksi, todellisuudeksi. Sara Heinämaa (2005, 40) jatkaa Simone de Beauvoirin ajatuksia halusta ja rakkaudesta. Hän sanoo, että halu on aina passiivista ja että halun kohde koetaan aina omaa liikettä motivoivana voimana. Eva Maria Korsisaari (2006, 44) puhuu myös rakkauden hierarkioista, jolloin rakkaustarinoissa nainen on tehty miehen tarpeisiin, ”hän on joko kaukopälvottu sulotar tai kastroiva syöjätär – joko muusa ja peili, jonka on heijastettava miehen kuvaa, tai viettelijätär ja vastavoima, jonka on edustettava miehen kääntöpuolta”. *Rajassa* Anja kokee itsensä ensin kaukopälvottuna sulottarena ja sen jälkeen viettelijättärenä. Hän ei aluksi osaa suhtautua nuoremman miehen huomionosoituksiin ja ne tekevät hänet hermostuneeksi ja ujoksi. Vasta hänen mennessään vierailulle miehen kotiin ja antautuessa tämän läsnäoloon ja haluun täydellisesti, hän alkaa nähdä itsensä seksuaalisuutensa kautta ja antautuu miehelle lopulta kokonaan. Hierarkia näkyy *Rajassa* myös Marin keskustellessa ystävänsä kanssa illan baarireissusta. ”Parasta on jos me saadaan heti jotkut miehet jotka kustantaa meille lopun iltaa. Otetaan vaikka vessassa niiltä suihin, niin eiköhän ne maksa”, Marin ystävä toteaa. (*Raja*, 132.) Naisen ja miehen välinen seksuaalinen kanssakäyminen nähdään siis kauppatavarana, tuotteena, joka vaihdetaan toiseen tuotteeseen. Nyky-yhteiskunnassa tämä tuntuu olevan edelleen vallalla oleva käsitys seksuaalisuudesta ja naisen asemasta suhteessa mieheen. Jos kuvittelee keskustelun toisin päin eli Marin ystävä sanoisi samat asiat miehenä naisesta, keskustelu saisi kokonaan uudenlaisen merkityksen.

4 Johtopäätökset

Raja kirjana on selkeästi naisen kirjoittama, siinä on selkeä naisen ääni läpi koko kertomuksen. Kirjailijan sukupuoli tulee esiin erityisesti naishahmojen kuvailuissa. Anja ja Mari on kuvattu naisen henkilökohtaisesta näkökulmasta, jolloin jokaiset pienetkin yksityiskohdat piirtyvät selkeästi lukijan eteen. Naisen ruumiillisuutta ja naisena olemista on kuvailtu ikään kuin sisäpuolelta, jolloin kirjailijalla on ollut selkeät näkymät naishahmojen sieluun ja mieleen. *Raja* tuo myös selvästi esiin naisen seksuaalisuuden moninaisuuden ja tärkeyden kirjallisuudessa. Se on siis osa naiskirjallisuuden traditiota ja tekee sen myös selväksi. *Raja* ei kuitenkaan varsinaisesti ota kantaa patriarkaaliseen yhteiskuntaan, se ei yritä murtaa sitä tai ylläpitää sitä, vaan pikemminkin sillä on neutraali, mutta erittäin voimakas positio ja läsnäolo, jolloin se kuvailee asiat niin kuin ne yhteiskunnassa ovat, kamaluuksineen ja hyvyyksineen. *Rajassa* tapahtumat ja teemat esitetään myös varsin kärjistetyksi, jolloin lukijalle luodaan elävä kuva nykyajan naiseudesta. Anjan ja Marin moninaiset tunteet ja kokemukset kertovat siitä, millaista on olla nainen nykypäivänä, nyky-yhteiskunnassa. Kirjaa varjostaa siis myös traagisuus ja dramaattisuus, jolloin naisena olemisen negatiiviset puolet ovat etusijalla, mutta ne esitetään sellaisina kuin ne kirjailijan näkökulmasta ovat, eikä niistä yritetä tehdä isoa poliittista manifestia. Tämä asenne jopa lisää kirjan vaikuttavuutta sen tietynlaisen vähäeleisyyden vuoksi. Painavat ja kamalat asiat vain kuvaillaan, mikä lisää niiden kamaluutta; ne esitetään niin kuin ne olisivat arkipäivää, mikä osaltaan on myös totta. *Raja* on siis samanaikaisesti sekä raaka että arkipäiväinen. Lukijalle jätetään kysymys siitä, mitä mieltä tämä on kirjassa tapahtuvista asioista ja täytyisikö näille tehdä jotain vai ei. *Rajan* tarkoitus on tuoda valoa sinne, minne sitä ei aina riitä ja kaivautua syvälle naisena olemisen maailmaan.

Lähteet

Kohdeteos

Pulkkinen, Riikka 2013. *Raja*. Helsinki: Gummerus Kustannus Oy.

Tutkimuskirjallisuus

Butler, Judith 2006. *Hankala sukupuoli. Feminismi ja identiteetin kumous*. (*Gender Trouble. Feminism, and the Subversion of Identity*, 1990.) Suom. Tuija Pulkkinen & Leena-Maija Rossi. Helsinki: Gaudeamus.

Cixous, Hélène 2013. *Medusan nauru ja muita ironisia kirjoituksia*. (*Le Rire de la Méduse et autres ironies*, 2010.) Suom. Heta Rundgren & Aura Sevón. Helsinki: Tutkijaliitto.

Dudek, Alev 2019. *Sexual Misconduct, Religion, and Culture*. From the Selected Works of Alev Dudek. Western Michigan University. https://works.bepress.com/alev_akbulut/29/ (22.3.2019.)

Heinämaa, Sara 2005. Halussa tai rakkaudessa. Simone de Beauvoir rakastelun mahdollisuuksista. Johanna Oksala & Laura Werner (toim.), *Feministinen filosofia*. Helsinki: Gaudeamus, 33–50.

Irigaray, Luce 1996. *Sukupuolieron etiikka*. (*Éthique de la différence sexuelle*, 1984.) Suom. Pia Sivenius. Helsinki: Gaudeamus.

Korsisaari, Eva Maria 2006. *Tule, rakkaani! Naisen ja miehen välisestä etiikasta kirjallisuuden rakkauskuvauksissa*. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Masso, Anna Iivi 2005. Yksilöllisyys, identiteetti ja oikeudet. Feminismin suhde poliittiseen, liberalistiseen humanismiin. Johanna Oksala & Laura Werner (toim.), *Feministinen filosofia*. Helsinki: Gaudeamus, 128–142.

Moi, Toril 1990. *Sukupuoli, teksti ja valta. Feministinen kirjallisuusteoria*. (*Sexual/Textual Politics. Feminist Literary Theory*, 1985.) Suom. Raija Koli. Tampere: Vastapaino.

Morris, Pam 1997. *Kirjallisuus ja feminismi. Johdatus feministiseen kirjallisuudentutkimukseen*. (*Literature and Feminism*, 1993.) Suom. Päivi Lappalainen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Nordlund, Catharina 1997. Yhteiskunnan tuote vai vapaa yksilö? Simone de Beauvoir naisen asemasta. Sara Heinämaa, Martina Reuters & Kirsi Saarikangas (toim.), *Ruumiin kuvia. Subjektin ja sukupuolen muunnelmia*. Helsinki: Gaudeamus, 193–220.

Oksala, Johanna 1997. Foucault ja feminismi. Sara Heinämaa, Martina Reuter & Kirsi Saarikangas (toim.), *Ruumiin kuvia. Subjektin ja sukupuolen muunnelmia*. Helsinki: Gaudeamus, 168–190.